

AZ „ELMÉLETI STATISZTIKA“ TANFOLYAMÁNAK PROGRAMMJA A KÖZGAZDASÁGI FŐISKOLÁK ÉS FAKULTÁSOK SZÁMÁRA*

A Szovjetunió statisztikai oktatása példaképpül szolgál a mi középfokú és felsőfokú statisztikai oktatásunk számára is. A statisztika elméletének oktatási programja a Szovjetunióban a marxizmus-leninizmus klasszikusainak tanításain épül fel. A program visszautér a gyakorlat és a gyakorlat szoros kapcsolatát a statisztikai oktatásban.

A Statisztikai Szemle az alábbi statisztikai elméleti oktatási program közreadásával azt a célt kívánja szolgálni, hogy a statisztikusok és a statisztikai tudomány iránt érdeklődők az élenjáró szovjet statisztikai tudomány oktatási tervezetének ismeretében a hazai statisztikai oktatás problémáival alkotó módon tudjanak foglalkozni.

I. A statisztika tárgya és módszere

A számvitel fogalma. A számvitel fajtái. A számvitel és a statisztika történelmi jellege, ezek függősége a társadalmi-termelési viszonyoktól. Marx megállapítása a termelési folyamat társadalmiasításának foka és a számvitel fejlődése közötti kapcsolatáról. Lenin és Sztálin megállapításai a számvitel és a statisztika jelentőségéről és feladatairól a szocialista államban. A statisztika Marx, Engels, Lenin és Sztálin munkáiban. A statisztika alapvető elvi kérdéseinek megoldása a marxizmus-leninizmus klasszikusainak munkáiban. A statisztika pártossága, a statisztika elmélete és gyakorlata. A burzsoa statisztika apologetikus jellegének leleplezése a marxizmus-leninizmus megalapozóinak műveiben. A népgazdasági számvitel és tervezés. A statisztika szervező szerepe az egységes népgazdasági számvitel rendszerében. A Sztálini Alkotmány a népgazdasági számvitel egységes rendszerének megszervezéséről. A társadalmi-gazdasági jelenségek — a társadalmi-gazdasági statisztika tárgya. A szocialista és a kapitalista termelési mód társadalmi-gazdasági jelenségeinek lényegében rejlő alapvető különbségek.

Marx, Engels, Lenin és Sztálin tanítása, a statisztikai tudomány alapja.

A minőség és mennyiség, az egyes és az általános, az esetleges és a szükségszerű közötti viszonyról szóló marxista-leninista tanítások. Általánosító statisztikai mutatószámok és azok szerepe a társadalmi-gazdasági jelenségek törvényszerűségeinek jellemzésében. Az általánosító statisztikai mutatószámok jellemző sajátosságai: elszakíthatatlan kapcsolatuk a tanulmányozott jelenségek minőségi meghatározottságával; kiszámításuk csak

* Programma kursza „Teoreticeszkaja sztatizisztika” díja ekonomiceszkikh visznih ucsebnih zavegyenyij i fakuljtjetov. A Szovjetunió Felsőoktatásügyi Minisztériumának kiadása. Moszkva. 1949. 12. old. — Összeállította a szakbizottság. B. Sz. Jasztremszkij professzornak, a közgazdasági tudományok doktorának és az OSZFSZK érdemes tudósának vezetésével.

az egészségben és kölcsönös összefüggéseikben vett tények meghatározott sokaságának alapján lehetséges. A jelenségek minőségi jellege, mint az általánosító statisztikai mutatószámok segítségével jellemzett törvényszerűségek valóságos alapja.

Az átlagszámok (nagy számok) törvényének fogalma. Az átlagszámok (nagy számok) törvényének szerepe és helye a statisztikában. Annak a nézetnek helytelensége, hogy az átlagszámok (nagy számok) törvénye központi helyet foglal el a statisztikában. Annak a kiindulási pontnak szükségessége, hogy a statisztikában a központi helyet a statisztika anyagi tartalma foglalja el. Annak a nézetnek helytelensége, hogy az átlagszámok (nagy számok) törvénye a kombinatorika formális matematikai törvénye és mint ilyen minden reális tartalomnak híjával van.

A törvényszerűség megmutatkozása a tények tömegében és tömeges folyamataiban, az esetleges és egyéni különbségek, valamint egyes tények eltérései mellett — az átlagszámok (nagy számok) törvényének tárgyi alapja. Az olyan egyedi tények helyes értékelésének szükségessége, amelyek sok esetben élenjárót, újonnan születőt fejeznek ki.

A csoportosítások és az általánosító mutatószámok mint a statisztika legfontosabb sajátosságai. A csoportosítások irányító szerepe a statisztikai kutatásban. Sokaság és annak jellemző vonásai. A sokaság összetevő egysége, ismérvek és azok osztályozása.

A statisztika elmélete — a tervszerű statisztikai megfigyelés és a csoportosítások alapelveiről, az általánosító statisztikai mutatószámok természetéről (lényegéről), képzéséről, kiszámítási módjairól és elemzésben való alkalmazásukról szóló tudomány.

A közgazdasági elmélet és a statisztika. A közgazdasági elmélet irányító szerepe a társadalmi-gazdasági jelenségek statisztikai megfigyelésében. „A társadalmi-gazdasági statisztika a társadalom megismerésének egyik leghatalmasabb fegyvere”. (Lenin.)

A statisztika elmélete és a társadalmi-gazdasági statisztika különböző ágai. A szovjet statisztika elméleti továbbfejlesztésének szükségessége Marx, Engels, Lenin és Sztálin tanításai alapján. A likvidátori törekvések leleplezése a statisztika elméletének és történetének területén. Statisztika és matematika.

A statisztika alapvető feladatai a szocialista társadalomban. A tervteljesítés számbavétele és ellenőrzése, a statisztikai anyag elkészítése az új tervek összeállításához. A statisztika jelentősége a szocialista gazdaság és kultúra vizsgálatában. A SzK(b)P XVIII. kongresszusának határozatai a tervteljesítés ellenőrzéséről. A SzK(b)P össz-szövetségi konferenciája a számvitel és statisztika feladatairól. A Szovjetunió Allami Tervbizottsága mellett működő Központi Statisztikai Hivatal átalakítása a Szovjetunió Minisztertanácsa mellett működő Központi Statisztikai Hivatallá. A szovjet nép harca a Szovjetunió népgazdaságának helyreállítására és fejlesztésére vonatkozó 1946—1950. évi öt éves terv határidőelőtti teljesítéséért és a statisztika feladatai.

A szovjet statisztika alapvető előnyei a burzsoa statisztikával szemben.

A statisztika tárgyáról, módszeréről és feladatairól alkotott burzsoa nézetek kritikája. A burzsoa statisztikusok tagadják a statisztikát, mint tudományt. A minőségi elemzés felcserélése formális mennyiségi számítási módszerekkel. A burzsoa tudomány erőtlensége a statisztika legfontosabb elméleti és gyakorlati feladatainak megoldása terén.

Harc egyes szovjet statisztikusok munkáiban előforduló burzsoa behatás — formalizmus, szűklátókörű empirizmus, nihilizmus, kozmopolitizmus stb. — érvényesülése ellen.

II. A statisztika szervezete a Szovjetunióban

Lenin megállapításai a statisztika megszervezésének alapelveiről a Szovjetunióban. A statisztika megszervezése a Szovjetunióban. Állami és főhatósági statisztika. A Szovjetunió állami statisztikájának szervezési alapelvei. A Szovjetunió Minisztertanácsa mellett működő Központi Statisztikai Hivatal, mint a szocialista számvitel irányítója és a Szovjetunió állami statisztikájának legfelsőbb szerve. A Központi Statisztikai Hivatal jogai és kötelezettségei. A Központi Statisztikai Hivatal helyi szervei, statisztikai hivatalok a közsársaságokban és a vidékeken (területeken), ezek szervezete, jogai és kötelezettségei. A Központi Statisztikai Hivatal kerületi (városi) felügyelősegei, ezek jogai és kötelezettségei. A Központi Statisztikai Hivatal körzeti felügyelői.

A főhatósági statisztika a Szovjetunióban. A főhatósági statisztika szervezete. Az állami és főhatósági statisztika kölcsönös kapcsolatai.

Egységes, központosított állami statisztikai rendszer létrehozásának lehetetlensége a burzsoa államok viszonyai között.

III. A statisztikai megfigyelés

A statisztikai megfigyelés szakaszai. Sztálin a statisztikai munka jellegéről. A statisztikai megfigyelés terve. A statisztikai megfigyelés, mint a társadalmi-gazdasági jelenségek tanulmányozásának kiinduló mozzanata. A társadalmi-gazdasági jelenségek statisztikai megfigyelésének sajátosságai.

A statisztikai megfigyelés a szocialista tervgazdaság feltételei között. A terv mutatószám-rendszere, mint a statisztikai megfigyelés és beszámolási rendszer programjának felépítésére szolgáló alap.

A statisztikai adatok szigorú megbízhatósága és szigorú ellenőrzése — a szovjet statisztika alapelve. A tervteljesítés ellenőrzése — a statisztikai megfigyelés főfeladata a Szovjetunióban.

A statisztikai megfigyelés két szervezeti formája: a beszámolási rendszer, valamint a speciális statisztikai adatfelvételek és összeírások. A statisztikai megfigyelés egyes fajtáinak jelentősége. A statisztikai megfigyelés fajtái a megfigyelés alatt álló tények feljegyzésének időrendje szerint (folyamatos, időszakos, egyszeri) és a megfigyelés alatt álló tárgykör egységeinek bevonása szerint (teljeskörű és reprezentatív).

A statisztikai megfigyelés terve és ennek összetevő elemei. A statisztikai megfigyelés tervének programmbeli és módszertani kérdése: a megfigyelés céljának meghatározása, a megfigyelés tárgyának elhatárolása és a megfigyelés egységének meghatározása. A megfigyelés programja. Lenin a megfigyelés programjáról. A statisztikai kérdőívek összeállítása és a megfigyelési program kérdéseinek megszerkesztése. A statisztikai kérdőívek fajtái.

A statisztikai megfigyelés tervének szervezési kérdései (szervezési terv). A megfigyelés szervei. A számbavételi egység a megfigyelés helye, ideje,

határideje, módszerei. Előkészítő munkálatok. Szóbeli és írásbeli utasítások. A megfigyelés pontosságának biztosítására szolgáló rendszabályok.

Elsődleges számvitel és beszámolási rendszer. Lenin és Sztálin megállapításai a beszámolási rendszer jelentőségéről. Az elsődleges számviteli bizonylatok, mint a statisztikai adatok főforrása és a folyamatos és időszakos beszámolójelentés összeállításához szükséges adatok forrása. Az elsődleges számvitel megszervezésének és a beszámolási rendszer felépítésének szervezeti alapelvei. Az elsődleges számvitel és beszámolási rendszer programja, egységessége. A beszámolójelentések fajtái. Statisztikai és könyvelési beszámolójelentés. Folyamatos (napi, havi, negyedévi, évi) beszámolójelentések, postai és távirati beszámolójelentések. A statisztika szervező szerepe a számvitelben, a beszámolási rendszerben, és a beszámolási adatok jó minőségének és helyességének biztosításában.

A főhatósági és a főhatóságokon kívüli beszámolási rendszer elsődleges kérdőíveinek, a falusi szovjetek és kerületi végrehajtóbizottságok számviteli és beszámolási kérdőívmintáinak, valamint a kolhozok számviteli és beszámolási kérdőívmintáinak felülvizsgálási és jóváhagyási rendje.

A jóváhagyott beszámolási rendszer kérdőíveivel csatolt kötelező mellékletek. A párt és a kormány iránymutatásai a számvitel és a beszámolási rendszer leegyszerűsítéséről és lerövidítéséről, valamint a beszámolási fejelemről. Harc a törvénytelen beszámolások ellen. A SzK(b)P XVIII. kongresszusának, valamint a SzK(b)P XVIII. konferenciájának határozatai a tervezés és számvitel kérdéseiről.

Speciális statisztikai megfigyelés, ennek fajtái.

Összeírások és ezek megszervezése. P. P. Szemenov-Tyansanskij és szerepe a népszámlálás programmbeli kérdéseinek kidolgozásában. Az összeírások fajtái. A statisztikai tudomány és a kormány által elfogadott irányelvek követelményeinek megszegése az 1937. évi népszámlálás végrehajtása során. Az 1939. évi népszámlálás; ennek megszervezése. Az összeírási ív kitöltési utasítása. A Központi Statisztikai Hivatal összeírásai a Nagy Honvédő Háború alatt; ezek jelentősége az ország védelmében (gépi felszerelések, anyagok stb. összeírása).

A nem teljeskörű megfigyelés fajtái; ezek jellemzése. Gyakorlati alkalmazásuk a Szovjetunióban.

A statisztikai megfigyelés anyagának ellenőrzése és elfogadása. Az ellenőrzés módja: logikai és számszerű. A szocialista gazdaságban végrehajtott statisztikai megfigyelés elvi különbözősége és fölénye a kapitalista országokban végrehajtott statisztikai megfigyelésekkel szemben. Lenin leleplezi a statisztikai megfigyelés hamisításait az amerikai censzusokban. A burzsoá statisztika hamisító módszereinek leleplezése a statisztikai megfigyelés terén.

IV. A statisztikai anyag csoportosítása és összesítése

Az összesítés — a statisztikai kutatás második szakasza. A csoportosítások — a tudományos statisztika alapja. A csoportosítások és osztályozások jelentősége és feladata a statisztikai kutatásban.

A közgazdasági elmélet irányító szerepe a csoportok felépítésénél. Lenin megállapításai a csoportosítások kérdésében. A csoportosítások fajtái, ismérvei és osztályközei, az ismérvek kombinációja és specializálása. A szovjet statisztikában alkalmazott csoportosítások és osztályozások: nép-

gazdasági ágak szerinti, ágakon belüli és területi, a statisztikai kutatás tárgyának alárendeltsége szerinti csoportosítások. Időszertinti csoportosítások. Példák a szovjet statisztika gyakorlatában (iparstatisztikában, mezőgazdasági statisztikában, népességstatisztikában) alkalmazott csoportosításokra.

A csoportosítások módszerének alkalmazása a népgazdasági terv teljesítése menetének vizsgálatánál.

A csoportosítások szerepe az élenjáró tapasztalatok tanulmányozásában.

Lenin kritikája a burzsoa statisztika felett a csoportosítások kérdésében. Harc a parasztgazdaságok helyes, osztályok szerinti csoportosításáért a Nagy Októberi Szocialista Forradalom után. Molotov elvtárs kritizálja a SzK(b)P XV. kongresszusán a parasztgazdaságoknak azt a csoportosítását, amelyet a Kommunista Akadémia és a Központi Statisztikai Hivatal alkalmazott.

A burzsoá statisztika apologetikus célzatú, hamis csoportosítási módszereinek kritikája.

A statisztikai anyag összesítése és ennek feladatai. A statisztikai megfigyelés és beszámolási rendszer adatainak ellenőrzése — az összesítés legfontosabb mozzanata. Az összesítés megszervezése. Centralizált és decentralizált összesítés. Az összesítés technikája. Kézi és gépi feloldolgozás. Az anyag kódolása, mint az összesítés fontos szakasza. A kézi és gépi feloldolgozás főbb szakaszai. A beszámolási rendszerből és a speciális statisztikai megfigyelésből nyert adatok összesítésének sajátosságai.

V. A statisztikai adatok közlésének és ábrázolásának eszközei

1. Statisztikai táblák

Statisztikai táblák. A statisztikai tábla, mint a statisztikai adatok kifejtésének egyik legfontosabb módszere. A tábla meghatározása. A tábla összetevő elemei. A tábla alanya és állítmánya. A statisztikai táblák fajtái: egyszerű, csoportosító és kombinációs táblák.

Lenin a csoportosító és kombinációs táblák jelentőségéről. A legfontosabb táblázatok Lenin és Sztálin munkáiban. Táblaolvasás. A tábla-állítmány mutatószámainak megszerkesztési alapelvei. A táblák mutatószámainak összehasonlíthatósága. A táblák felépítésének technikája.

2. A statisztikai adatok ábrázolásának grafikus módszere

A statisztikai adatok grafikus ábrázolási módjának szerepe és jelentősége. Lenin a grafikus ábrázolásról. A grafikon fő elemei: skála és lépték. Logaritmikus és egyéb léptékek.

Az ábrák fajtái és felépítésük módja. A vonalas diagrammok (oszlopos, szalag- és vonaldiagrammok). Pictogrammok, mint a vonaldiagrammok különleges fajtái. Síkdigrammok (négyzetes és kördiagrammok). Varzerjelek, mint a síkdigrammok, kartogrammok és kartodiagrammok különleges fajtái. A jelenségek dinamikájának, a sokaság struktúrájának és két kölcsönös összefüggésben lévő jelenség struktúrájának grafikus ábrázolási módjai. A jelenségek mennyiségi összehasonlítására szolgáló grafikus ábrázolási módszerek.

Grafikus módszer a tervteljesítés ellenőrzésében. Tervellenőrzési grafikonok. A megoszlási sorok grafikus ábrázolása.

VI. Viszonyszámok

A viszonzszámok, mint a statisztikai adatok egyik legfontosabb közlési és elemzési módszere. A parasztgazdaságok osztályok szerinti differenciáltságának lenini elemzési módszerei. A viszonzszámok meghatározása és kifejezési formája. A viszonzszámok fajtái és ezek osztályozása.

A terv és a tervfeladatok teljesítésének színvonalát jellemző viszonzszámok. Szerkezeti viszonzszámok. A gazdasági fejlődés színvonalának mutatószámai. A dinamika viszonzszámai. Összehasonlítás alap. A dinamika viszonzszámai állandó és változó alappal. Az intenzitás és koordináció viszonzszáma (statisztikai koefficiensek). Az összehasonlítás céljaira alkalmazott viszonzszámok.

VII. Középtételek

Az átlagok módszere a társadalmi-gazdasági jelenségek statisztikai tanulmányozásában. Az átlagszámok törvénye. Az általános és az egyedi, a véletlenszerű és a szükségszerű egységének kifejeződése az átlagszámok törvényében. Marx és Lenin megállapítása az átlagszámok törvényéről.

Az átlagok marxista-leninista elméletének alaptételei.

Lenin és Sztálin harca az átlagok módszerének elferdítése ellen; megállapításaik az átlagok módszerének tudományos alkalmazásáról a társadalmi-gazdasági elemzésben. Lenin és Sztálin megállapításai az átlagok és csoportosítások módszerének egységéről. Általános és csoport- (korrigált) átlagok. Az átlagok tipikusságának feltételei. A megkülönböztetés nélküli fikatív átlagok tudománytalan jellege.

Az átlagok különböző jellege a kapitalista gazdaságnak és a Szovjetunió szocialista tervgazdaságának feltételei között. Az átlagok a tervezésben és a számvitelben. A SzK(b)P Központi Bizottsága plénumainak (1934 június, 1937 március, 1947 február) és a SzK(b)P XVIII. konferenciájának határozatai a kerületi átlagok és az egyedi adatok általánosításának megengedhetlenségéről. Az átlagok meghatározása.

A számtani átlag. A súlyok és azok szerepe. A számtani átlag kiszámításának technikája. A számtani átlag főbb sajátosságai.

A számtani átlag kiszámítása a változó ismérv elsődleges értékei alapján. Az átlagok kiszámítása a csoportosítások eredményei alapján, a momentumok módszere. Számtani átlag csoport (rész-) átlagokból. Az átlagok kiszámítása a statisztikai beszámolási rendszer adatai alapján. A harmonikus átlag és az átlagok egyéb fajtái. Az átlagok fajtáinak kiválasztása.

Az egyéni példa módszere a statisztikában, mint az élenjáró tapasztalatok bemutatásának eszköze és a rossz munka tényeinek feltárója, gyors kiküszöbölésük céljából.

A progresszív normák és a szovjet statisztika feladatai.

Az „igazi” mennyiségek elméletének leleplezése. Az átlagok Mach-féle elmélete, mint a „gondolkodás ökonómiaja” elve realizációjának módszere. A burzsoá társadalom osztályellentéteinek mindenre alkalmas átlagszámokkal való elleplezése jellemző a polgári statisztikára.

VIII. Az ismérvek szóródásának mutatószámai

Azok a feltételek, amelyek a sokaság egyes egységeinél (elemeinél) az ismérvek értékeinek szóródását idézik elő. Az átlagok kiegészítésének szükségessége szóródási mutatószámokkal. A szóródás kiszámításának különböző módjai. Az eltérések négyzeteinek átlaga és az átlagos négyzetes eltérés. Átlagos lineáris eltérés. Oszcilláció.

A szóródási együttható. Az eltérések négyzetei átlagának és az átlagos négyzetes eltérésnek kiszámítási technikája. A momentumok módszere. Módus és medián. A szóródás kiszámítása az egész sokaságra és annak részeire vonatkozóan. A szóródási mutatószámok alkalmazásának gyakorlata a szovjet statisztikában.

IX. A jelenségek összefüggéseinek tanulmányozására és mérésére szolgáló statisztikai módszerek

A társadalmi-gazdasági jelenségek kölcsönös összefüggéseinek tanulmányozása, mint a statisztika egyik legfontosabb feladata. A jelenségek összefüggéseinek statisztikai tanulmányozására és mérésére szolgáló különféle módszerek. A mérlegmódszer az összefüggések tanulmányozásában. A mérlegek felépítésének általános sémája. Az ismérvek szóródásának kölcsönös összefüggése, mint a jelenségek közötti kapcsolat egyik megjelenési formája. A kölcsönös összefüggések megjelenése az általánosított mutatószámok szóródásában. A korrelációs és funkcionális kapcsolatok, mint a jelenségek általános összefüggésének kifejezési formái. A társadalmi-gazdasági jelenségek közötti kapcsolatok tanulmányozása a szóródáson keresztül. A csoportosítások módszere, mint az összefüggések feltárásának legfontosabb módja.

Hogyan használja fel Lenin és Sztálin a csoportosító és kombinációs táblákat a kölcsönös kapcsolatok és összefüggések tanulmányozására? Csoportosítás egy és több (kombinációs csoportosítás) ismérv szerint. A korrelációs tábla, mint a kombinációs tábla különleges fajtája. A korrelációs tábla szerepe az összefüggések tanulmányozásában. Az összefüggések tanulmányozásának korrelációs módszere.

X. Indexek

Az index fogalma. Lenin megállapításai az indexek jelentőségéről a társadalmi-gazdasági statisztikában. Egyéni és általános indexek. Az általános index felépítésének különböző módjai. Az átlag-index formái: aggregát-index és egyéni indexekből számított átlag-index. Az index aggregát formája, mint alapvető forma; ennek magyarázata. A közös mértékegységek problémája az átlag-indexek felépítésénél.

Az aggregáttal megegyező számtani átlag- és harmonikus átlag-index. Indexek állandó és változó összehasonlítási alappal (bázis- és láncindexek). Az index súlyai. Indexek változó és állandó súlyokkal. A szovjet statisztika gyakorlatában használt konkrét indexek. Ar-, önköltségi, termelési, munka-termelékenységi, stb. indexek. Az egyes indexek kiszámításának gyakorlata a szovjet statisztikában. Az indexek kölcsönös összefüggése. Az indexek a társadalmi-gazdasági elemzésben és a tervteljesítés elemzésében.

A jelenségek struktúrája index-rendszerű mérésének problémái. Az index-számok a Szovjetunió öt éves népgazdasági terveiben.

Az index-módszer alkalmazása a gazdasági számításokban (a lakosságnak a pénzreform utáni különböző időszakokban végrehajtott árleszállításokból és a jegyrendszer 1947. decemberében történt megszüntetéséből származó megtakarításainak és nyereségeinek kiszámítása stb.).

Az indexek meghamisítása a kapitalista országokban. A gazdasági helyzet alakulásának és a dolgozók életkörülményeinek szépítgetése meghamisított indexek útján az USA, Anglia és más országok statisztikájában. A burzsoá index-elméletek kritikája. Irving Fisher formalista, tudománytalan elmélete. A szovjet és a burzsoá statisztika alapvető különbözősége az index-formák kiválasztása terén.

XI. Idősorok

A társadalmi-gazdasági jelenségek tanulmányozása időbeli fejlődésükben és változásaikban, mint a statisztika egyik legfontosabb feladata. Az idősorok, mint a jelenségek időbeli fejlődésének és változásának tükrözői.

Idősorok Lenin és Sztálin munkáiban. Az idősorok rendezése. Idősorok a tervezésben és a statisztikában. Az összehasonlíthatóság követelménye, mint az idősorok tudományos elemzésének kötelező feltétele. Összehasonlíthatóság terület szerint, a számbavételi egység összetétele szerint, stb.

A sor abszolút színvonala. Szaporodás. Ütem. Sztálin elvtárs tanítása az ütemek elemzéséről. Az átlagos ütem kiszámítása. Geometriai átlag; alkalmazásának feltételei és kiszámításának alapelvei.

A kronológikus átlag és kiszámítási módjai. Mozgó átlag.

Több sor összefüggő elemzése; a sorok összehasonlíthatóvá tételének módjai. Indexek alkalmazása az idősorok elemzésében. Az idősorok elemzésének gyakorlata a szovjet statisztikában. Az időszaki (szezónális) ingadozások tanulmányozása és kiszámítása. Grafikus módszer az időszakosság tanulmányozásában.

Kritika az idősorok feldolgozásának burzsoa módszertana felett.

Azoknak a kísérleteknek leleplezése, amelyek a sorok hamis elemzésének segítségével a kapitalista gazdaság törvényszerűségeit mint természeti törvényeket próbálják beállítani (fáziscsere, ciklus stb.). A burzsoá statisztika arra irányuló kísérleteinek kudarca, hogy előre jelezze a kapitalista gazdaság konjunktúráját és egész fejlődését. Az állandóság reakciós elméletének kritikája.

XII. Reprezentatív megfigyelés

1. A reprezentatív módszer elméleti alapjai

Az adott fajtájú jelenségek teljes sokaságának tanulmányozására irányuló reprezentatív megfigyelés tudományosan megalapozott lefolytatásának lehetősége.

Az átlagszámok (nagy számok) törvényének szerepe a reprezentatív módszer megalapozásában. Az orosz és a jelenkori szovjet tudósok szerepe az átlagszámok (nagy számok) törvényével kapcsolatos problémák kidolgozásában (P. L. Csebisev, A. A. Markov, A. M. Ljapunov, Sz. N. Bernstejn, V. I. Romanovszkij, A. N. Kolmogorov, A. Ja. Hincsin stb. akadémikusok).

Csebisev tétele, ennek megfogalmazása és alkalmazási feltételei: Ljapunov akadémikus kiegészíti Csebisev tételét. Ljapunov akadémikus kutatásai a véletlenszerű jelenségek megszólására vonatkozóan.

2. A reprezentatív megfigyelés

A reprezentatív megfigyelés alkalmazásának okai és feltételei. A fő sokaság és a sokaságból való kiválasztás. A kiválasztott minta reprezentatív jellege. A kiválasztott minta reprezentatív jellegét biztosító kiválasztási módszerek. A reprezentatív megfigyelés hibái. A kiválasztás hibáinak értékelése. A kiválasztás átlagai és gyakoriságai tekintetében mutatkozó hibák meghatározásának képletei.

A kiválasztott minták szükséges számának meghatározása. A minták pontosságának függése α megfigyelések számától, az ismérvek szóródásától és a kiválasztás módjától.

3. A reprezentatív módszer szervezete és gyakorlata

A reprezentatív megfigyelés szervezeti alapelvei. A reprezentatív megfigyelésnek alávetett és a valóságban megvizsgált egységek közötti teljes összhang, mint a helyesen szervezett kiválasztás egyik alapvető feltétele. A véletlenszerű kiválasztás megszervezése. A mechanikus kiválasztás megszervezése. A reprezentatív megfigyelés alkalmazásának gyakorlata a szovjet statisztikában. A Központi Statisztikai Hivatal által végzett fontosabb reprezentatív munkák. A reprezentatív módszer alkalmazása a termék minőségének statisztikai ellenőrzésében a termelés folyamán. A reprezentatív módszer gyakorlati alkalmazása az anyagok, félkésztermékek és késztermékek ellenőrzésében.

A reprezentatív adatok kiterjesztésének módszerei. Rövid ismertetés a reprezentatív módszer alkalmazásának gyakorlatáról a forradalomelőtti orosz statisztikában.

A monografikus vizsgálat. Szervezési sajátosságai. A monografikus vizsgálatok felhasználása az élenjáró tapasztalatok tanulmányozására és népszerűsítésére.

XIII. A statisztikai anyagok gazdasági elemzésének tudományos alapjai. Közgazdasági statisztikai számítások

A gazdasági elemzés — a statisztikai vizsgálat befejező, legfelelősegteljesebb és legfontosabb szakasza. Az elemzés feladatai. Lenin és Sztálin a gazdasági elemzés feladatairól. A gazdasági elemzés tudományos alapelvei. Annak a szükségessége, hogy a tények és adatok sokaságát egészükben, összefüggésükben vizsgáljuk. A tömeges adatok sokaságának elemzése, elszakíthatatlan kapcsolatban a társadalmi-gazdasági jelenségek lényegének és formájának vizsgálatával. A statisztikai eljárások és módszerek függése a társadalmi-gazdasági jelenségek tartalmától és formájától. A statisztikai eljárások és módszerek komplex alkalmazása az elemzésben. Az elemzésben használt tömeges adatok kritikus értékelése (adatgyűjtések, összesítések, feldolgozások stb.). Az elméleti és gyakorlati következtetések levonása.

A politikai-gazdasági elemzés klasszikus példái Lenin és Sztálin munkáiban. A népgazdasági tervek teljesítésének elemzése — a szovjet statisztika főfeladata. Példák az állami tervek teljesítésének elemzésére.

Közgazdasági-statisztikai számítások. A közgazdasági-statisztikai számítások szükségessége (a német hódítók okozta károk számbavétele a Szovjetunióban, a várható termés meghatározása stb.). A számítások tudományos alapelvei. Mérleg-módszer. A matematikai-statisztikai eljárások alkalmazása. A kapott eredmények értékelése.

Példák a számításokra a marxizmus-leninizmus klasszikusainak munkáiban. A várható tervteljesítés kiszámítása. Egyéb konkrét példák a közgazdasági-statisztikai számításokra.

A burzsoá statisztikában használt „elemzési” és „számítási” módszerek kritikája.

XIV. A szovjet statisztika történetének rövid áttekintése

Az első statisztikai munkák Oroszországban. Telekkönyvek. Statisztika a XVIII. században. A lakosság revíziója. A reprezentatív módszer alkalmazása („Lovászati szabályzat”). Népmozgalmi statisztika („Egyházi szabályzat”). I. K. Kirillov orosz tudós — a statisztikai táblázatos módszer feltalálója. M. V. Lomonoszov, a nagy orosz tudós; munkái a gazdasági földrajz és a demográfia terén. M. V. Lomonoszov kérdőíve.

Statisztika a XIX. és XX. században. Statisztikai vizsgálatok, melyeket a Tudományos Akadémia végzett a XIX. század első felében. Állami statisztika a forradalomelőtti Oroszországban. Az 1897. évi népszámlálás. A Központi Statisztikai Bizottság és a Statisztikai Tanács. Hatósági statisztika a forradalomelőtti Oroszországban. Lenin kritikája a cári állami statisztika felett.

P. P. Szemenov-Tyansanszkij és szerepe az oroszországi statisztika megszervezésében. A statisztikai tudomány fejlődése Oroszországban. K. A. Arszenyev és D. P. Zsuravszkij statisztikusok a Szabad Gazdasági és Földrajzi Társaság munkatársai. Forradalomelőtti akadémiai statisztikánk legfontosabb képviselői: A. I. Csuprov, Ju. E. Janszon, A. A. Kaufman, stb. Szerepük a statisztikai tudomány fejlesztésében.

A zemsztvo-statisztika, feladatai, munkáinak megszervezése. A zemsztvo-statisztika szerepe az orosz statisztika történetében. Lenin a zemsztvo-statisztika érdemeiről és hiányosságairól.

Lenin és Sztálin a valóban tudományos statisztika megteremtésél. A burzsoá statisztika apologetikus lényegének kritikája és leleplezése Lenin és Sztálin munkáiban.

A statisztika alapvető elvi kérdéseinek megoldása Lenin és Sztálin műveiben; a statisztika szerepe a társadalmi-gazdasági elemzésben, a statisztika helye és jelentősége a szocialista államban, a népgazdaság állami irányítása és tervezése terén, a közgazdasági elmélet és a statisztika összefüggése, a csoportosítások tudományos alapelvei, az átlagok módszerének tudományos alkalmazása stb.

Az állami statisztika megszervezése a Szovjetunióban. Lenin és Sztálin szerepe a Szovjetunió állami statisztikájának megszervezésében. A Központi Statisztikai Hivatal megszervezése. A Szovjetunió állami statisztikája megszervezésének főbb szakaszai: 1918—1920, 1921—1925, 1926—1929, 1930—1934, 1935—1941. A statisztika a Nagy Honvédő Háború

éveiben. A statisztika a Nagy Honvédő Háború után. A Központi Statisztikai Hivatal újjászervezése; ennek jelentősége az állami statisztika számára.

Az állami statisztika által végzett fontosabb munkák a statisztika fejlődésének különböző szakaszain. A népi demokrácia országai rendszeresen felhasználják a szovjet statisztika szervezeti és módszertani tapasztalatait.

A számvitel és a statisztika szervezete a népi demokrácia országokban.

A szovjet statisztika világtörténelmi jelentősége.

IRODALOM

- K. Marx:** A tőke. I. köt. 2. fejezet, II. köt. 6. fejezet, III. köt. II. rész, 49. fejezet.
- F. Engels:** A természet dialektikája, „Szükségszerűség és esetlegesség” című szemelvény.
- V. I. Lenin:** Az 1894—1895. évi kusztiárpári összeírás a Perm-i kormányzóságban. Művei, II. köt. 195—276. old.
- V. I. Lenin:** Gyári-üzemi statisztikánk kérdéseire. Művei, II. köt. 339—367. old.
- V. I. Lenin:** A kapitalizmus fejlődése Oroszországban. Művei, III. köt. 2., 5. és 7. fejezet.
- V. I. Lenin:** A zemsztvo-statisztika feladatairól. Művei, XVII. köt. 182—187. old.
- V. I. Lenin:** A szocializmus újabb megsemmisítése. Művei, XVII. köt. 261—280. old.
- V. I. Lenin:** Marx Károly. Művei XVIII. köt. 1—14. old.
- V. I. Lenin:** Megtartják-e a bolsevikok az államhatalmat? Művei XXI. köt. 259—267. old.
- V. I. Lenin:** Állam és forradalom. Művei, XXI. köt. 439—441. old.
- V. I. Lenin:** Hogyan szervezzük meg a versenyt? Művei, XXII. köt. 163—164. old.
- V. I. Lenin:** A szovjethatalom soronlövő feladatai. Művei, XXII. köt. 450—457. old.
- V. I. Lenin:** A Munka és Védelem Tanácsának utasítása a helyi szovjetszervek részére. Művei, XXVI. köt. 364—381. old.
- V. I. Lenin:** Újabb adatok a mezőgazdasági kapitalizmus fejlődéstörvényeiről. Művei, XVII. köt. 573—645. old.
- Lenini gyűjtemény, XXIII. köt. 217—218. old.
- Lenini gyűjtemény, XXX. köt. Statisztika és szociológia.
- Lenini gyűjtemény, XXXIV. köt.
- I. V. Sztálin:** A Szovjetunió Kommunista (bolsevik) Pártjának története. Rövid tanulmány.
- I. V. Sztálin:** A dialektikus és történelmi materializmusról. A leninizmus kérdései. 11. kiadás.
- I. V. Sztálin:** Új helyzet — új feladatok a gazdasági építómunkában. A leninizmus kérdései. 11. kiadás.
- I. V. Sztálin:** A falusi munkáról. A leninizmus kérdései. 11. kiadás.
- I. V. Sztálin:** A Szovjetunió agrárpolitikájának kérdéseire. A leninizmus kérdései. 11. kiadás.
- I. V. Sztálin:** A gabonafronton. A leninizmus kérdései. II. kiadás.
- I. V. Sztálin:** Az első öt éves terv eredményei. A leninizmus kérdései. 11. kiadás.
- I. V. Sztálin:** A Központi Bizottság beszámolója a SzK(b)P XVI. kongresszusán.
- I. V. Sztálin:** Beszámoló a SzK(b)P Központi Bizottságának munkájáról a XVIII. Pártkongresszuson. A leninizmus kérdései. 11. kiadás.
- V. M. Molotov:** Beszámoló a SzK(b)P XVIII. kongresszusán a Szovjetunió népgazdasága fejlesztésének harmadik öt éves tervéről.
- A SzK(b)P XVIII. kongresszusának határozata Molotov elvtárs beszámolójával kapcsolatban.
- A SzK(b)P XVIII. konferenciájának határozatai.
- A Szovjetunió népgazdasága újjáépítésének és fejlesztésének 1946—1950. évi öt éves tervéről hozott törvény.
- A „Bolsevik” c. folyóirat 1941. 6. számából: „M. Kubanyin rágalmazó kirohanása”.
- Társadalmi-gazdasági statisztikai tájékoztató szótár. 1948. évi kiadás.